

Türk Erişkinlerinde Sigara İçimi: Kadınlarımızda Tiryakilik Artma Yolunda

Prof. Dr. Altan ONAT, Dr. Hüseyin AKSU, Dr. Nevzat USLU, Doç. Dr. İbrahim KELEŞ,
Dr. Ali ÇETİNKAYA, Dr. Beytullah YILDIRIM, Necmettin GÜRBÜZ, Doç. Dr. Vedat SANSOY
Türk Kardiyoloji Derneği, İ.Ü. Kardiyoloji Enstitüsü ve Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, S. Ersek GKDC Merkezi, İstanbul

ÖZET

TEKHARF Çalışmasının 1997/98 yılında gerçekleştirilen üçüncü dalgasında 1832'si eski kohort, 737'si yeni alınan kohort olmak üzere, 2569 erişkinde sigara içimindeki son durum ile geçen 8 yıl içerisindeki değişimler araştırıldı. Sigara alışkanlığında yaşlanmaya bağlı değişimler, cinsiyet ve yaş gruplarına özgü ortalama değerlere ilişkin eğriden hesaplanarak öngörüldü ve toplumdaki gerçek değişim, yaşlanmayla ilgili bu soyutlamadan sonra değerlendirildi.

8 yıl yaşlanmadan arındırılınca, başlangıca kıyasla sigara içiminde erkeklerde %7.1'lik bir azalma, kadınlarda %38'lik bir artış kaydedildi. Toplam örneklem temeline oturtulunca, yaş sabit tutulduğunda, bin erişkinden 1990 yılında sigara içen 594 erkek varken, bu sayı 8 yıl sonra 578'e indiği halde, aynı dönemde sigara içen kadın sayısı 178'den 216'ya yükseldi. Tiryaki kadınlarda, üstelik, tüketilen ortalama sigara miktarında da %20 dolayında artış bulunduğu hesaplandı. Erişkinlerimizde 1990 ile 1998 yılları arasında sigara içimi konusunda toplam tüketimde ılımlı bir artış kaydedilirken, bunun altında iki cinsiyet arasında yatan ters eğilim (erkeklerde tiryakilikte hafif düşüşe karşılık, kadınlarda önemli artış) gözardı edilmemelidir. Halen 36.2 milyon erişkinimizden 14.3 milyonunun (10.4 milyon erkek ile 3.9 milyon kadının) düzenli sigara içtiği tahmin edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Epidemiyoloji, risk faktörleri, sigara içimi, TEKHARF çalışması

Sigara tiryakiliği kalp sağlığı açısından en başta gelen zararlı alışkanlıktır. Dünya Sağlık Örgütü yeryüzünde 1990 yılında meydana gelen ölümlerin 960 bininin tütünden kaynaklandığını öngörmüş ve bu sayının 2020 yılına kadar 8.3 milyona yükseleceğini tahmin etmiştir (1,2). Sigaranın zararlı etkisi özellikle gelişmekte olan ülkelerde, bu meyanda ülkemizde, yakın gelecekte kendisini artan bir biçimde hissettirecektir. Bu itibarla, halk sağlığını en yakından ilgilendiren bir gösterge olarak, erişkinlerimizde sigara içimine ilişkin durumun yakından izlenmesi, sağlık politikası üretmek için gerekir. TEKHARF Çalışmasının ülke çapında 1997/98'de gerçekleştirilen

len üçüncü taramasının sigara içimi ile ilgili verileri eldeki yazıda bildirilip irdelenecektir.

POPÜLASYON ve YÖNTEM

Taranan Örneklem

TEKHARF Çalışmasının orijinal kohortundan 518 kişi Marmara bölgesi taramasında 1997 Haziran ayında, 1314 kişi de ülkemizin geri kalan bölgelerinde 1998 yazında tarandı. Yazımızdaki esas karşılaştırmalar bu eski kohort üzerinde yapılacaktır. Bunun dışında, kayıpları kısmen telafi etmek amacıyla, çalışmaya ilk olarak alınan ve 383'ü kadın, 737 kişiden oluşan yeni kohortun sigara içimine ilişkin durumu da, cinsiyete göre kısaca sunularak, ilerdeki takipler için gerekli karakteristikler açıklanmış olacaktır.

Sigara içimi kategorileri

Sigara içme alışkanlığı hakkında tarama ekiplerince 1990 ve 1995 yıllarında yapılan sorgulamadaki aynı sınıflamaya uyuldu. Hiç sigara kullanmayanlar ile içip bırakmış olanlar ayrı belirlendiyse de, sigara içiminin kademe hesaplanmasında bu iki gruba da 0 kademesi uygulandı. Sigara içenler üç kademeye ayrıldı: günde ortalama 1-10, 11-20 ve 20'den fazla içenler. Bunlara sırasıyla 1, 2 ve 3 kademeleri uygulandı. Yarı-kantitatif bir usul olan kademe yönteminin toplam kademe ve ortalama kademe hesaplanmasında, anılan katsayılarla çarpım uygulandı. Tablolarda her cinsiyet ve yaş grubunun ortalama sigara içim kademesi bildirildi.

Sekiz yıl yaşlanmadan arındırılmanın hesaplanması

Eski kohortla ilgili tüm risk faktörlere dair ortalama verilerin kıyaslamalarında eşli dizi yöntemine uyulmuştur. Sekiz yıl yaşlanmanın sigara içiminde yaratacağı ortalama azalma orijinal kohort verilerinden hesaplandı. Cinsiyet ve yaş gruplarına özgü ortalama değerlere ilişkin eğriden (3), her yaş grubunun bir sonraki yaş grubu ile arasındaki farkın onda 8'si (10 yaş yerine 8 yaş), yaş grubundaki katılımcı sayısı ile çarpılıp toplam katılımcı sayısına bölünerek hesaplandı. Katılımcı sayıları Tablo 2'den alındı. Yetmiş yaş ve üzerindeki bireylerin değerleri bu açıdan dikkate alınmadı.

8 yıl yaşlanmanın örneklemde sigara içenlerin yüzdesine yapacağı etki, aynı prensipler dahilinde 1990 taramasında yaş grupları arasındaki yüzde farkları ve Tablo 2'deki katılımcı sayıları kullanılarak hesaplandı.

Sigara içiminde yaşlanmaya bağlı öngörülen değişimler Tablo 1'de özetlenmiştir. Toplumdaki gerçek değişimler, yaşlanmayla ilgili bu soyutlamadan sonra çıkan farklara dayandırıldı.

Alındığı tarih: 19 Ekim 1999

Yazışma adresi: Dr. Altan Onat, Nispetiye cad. 37/24, Etiler 80630 İstanbul

Tablo 1. Sigara içiminde 8 yıl yaşlanmaya bağlı öngörülen değişimler

	Erkek	Kadın
Sigara içimi (kademe)	-0.05	-0.054
Sigara içenler bidesi	-48.2	-37.5

BULGULAR

Sigara içimi kademelerinde değişim

TEKHARF eski kohortundan 1998 yılında taranan bireylerin 1990 ve 1994/95 taramalarındaki sigara içimine ilişkin ortalama değerleri ile 1997/98 verileri erkekler ve kadınlar için Tablo 2'de özetlenmiştir; ayrıca grafik biçimde Şekil 1 a ve b'de izlenebilmektedir. Takip edilen 902 erkek 1990 yılında günde ortalama 1.32 kademe sigara tüketirken, bu sonra 1.17 kademeye inmiş, son taramada da 1.18 kademeye yükselmiştir. Başlangıca kıyasla, 8 yıl yaşlanmadan arındırılınca erkeklerde net 0.094 kademelik bir azalma kaydedilmiştir ki, bu %7.1 mertebesindedir.

928 kadın 8 yıl önce günde ortalama 0.24 kademe si-

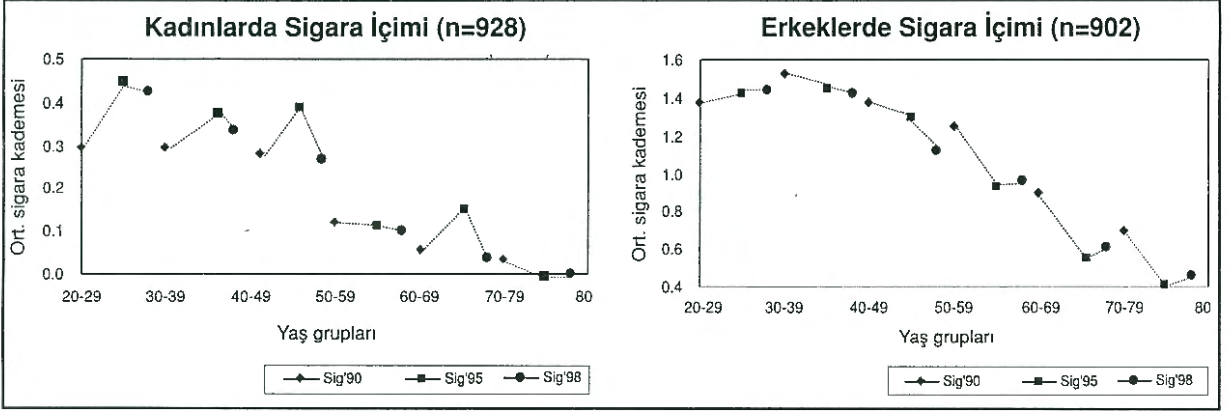
gara içerken, 1995'te 0.32 kademeye yükselmiş, son olarak da 3 yıl yaşlanma sonucu 0.28 kademe miktarında sürdürmüştür. Başlangıca kıyasla, 8 yıl yaşlanmadan da soyutlanınca, kadınlarda net 0.09 kademelik bir artış gözlenmiştir ki, bu %38 oranını bulmaktadır. Artış 50 yaşından genç tüm kadınlar için geçerlidir (Şekil 1b).

Sigara içenler yüzdesinde değişiklik

TEKHARF 1997/98 taraması örnekleminde sigara içimiyle ilgili kategorilerdeki katılımcı sayı ve yüzdeleri her iki cinsiyet için Tablo 3'te özetlenmiştir. Orijinal kohortun 904 erkeğinden %53'ü sigara içmekteydi, %19.5'u içmeyi terketmişti; %27.5'u ise hiç içmemişti. Yaşlanma payı olarak %4.8 eklenince, örneklemin 1990 yaşı sabit tutulması varsayımıyla sigara içiminin %57.8'e tekabül ettiği anlaşılır. Oysa 1990 yılında erkeklerin %59.4'ünün sigara içtiği (3) hatırlanırsa, bin erkekte 16 kadar daha azının halen tiryaki olduğu söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, sigara içen erkeklerin %3 kadar azaldığı belirtilebilir.

Tablo 2. TEKHARF orijinal kohortunun 8 yıllık takibinde sigara içiminin yaş gruplarına göre dağılımındaki ayrı

Kadın									
	1990			1995			1998		
	n	Ort.	SD	n	Ort.	SD	n	Ort.	SD
>70	25	0.040	0.20	23	0.000	0.00	25	0.000	0.00
60-69	81	0.062	0.29	73	0.151	0.54	81	0.037	0.19
50-59	151	0.119	0.45	135	0.111	0.38	151	0.099	0.40
40-49	171	0.281	0.71	154	0.390	0.82	171	0.269	0.68
30-39	233	0.296	0.70	196	0.367	0.76	233	0.335	0.74
20-29	267	0.296	0.62	222	0.446	0.79	267	0.427	0.75
	928	0.237	0.589	803	0.320	0.676	928	0.276	0.606
Erkek									
	1990			1995			1998		
	n	Ort.	SD	n	Ort.	SD	n	Ort.	SD
>70	26	0.692	1.12	22	0.409	0.854	26	0.462	0.95
60-69	94	0.894	1.20	83	0.554	1.027	94	0.606	1.06
50-59	147	1.252	1.27	135	0.904	1.158	147	0.999	1.19
40-49	164	1.372	1.29	140	1.271	1.228	164	1.122	1.27
30-39	226	1.525	1.22	169	1.444	1.19	226	1.420	1.22
20-29	245	1.376	1.09	168	1.423	1.075	245	1.441	1.15
	902	1.323	1.199	717	1.169	1.135	902	1.184	1.180

Şekil 1. TEKHARF çalışması orijinal kohortunun 1990 ila 1998 yıllarında sigara içimine ilişkin seyri: a) kadında, b) erkekte.

Tablo 3. 1998 taramasında eski ve yeni kohortta sigara içiminin erkek ve kadınlardaki dağılımı

	İçmeyen	%	Bırakmış	%	1-10	11-20	>20 adet	Toplam	ort. yaş
Eski kohort	1350	52.5	305	11.9	233	426	255	2569	
Erkek	336	26.7	254	20.2	97	343	228	1258	48.9±13.1
Kadın	1014	77.3	51	3.9	136	83	27	1311	
Eski kohort	978	53.4	209	11.4	156	297	192	1832	
Erkek	249	27.5	176	19.5	64	239	176	904	49
Kadın	729	78.6	33	3.6	92	58	16	928	
Yeni kohort	372	50.5	96	13.0	77	129	63	737	
Erkek	87	24.6	78	22.0	33	104	52	354	48.8
Kadın	285	74.4	18	4.7	44	25	11	383	

Eski kohortun 928 kadınından 166'sı (%17.8'i) sigara içmekteydi. Yaşlanma payı olarak %3.8 eklenip yaşın sabit tutulması halinde sigara içim sıklığının %21.6'ya tekabül ettiği anlaşılır. 1990 yılında kadınların %18.9'u sigara içtiğine (3) göre, bin kadından 27 kadar daha fazlasının halen tiryaki olduğu söylenebilir. Diğer bir deyimle, sigara içen kadınların %14 kadar arttığı ifade edilebilir.

Yeni kohortta sigara içimi

1997/98 yılında çalışmaya ilk olarak alınan 737 kişilik kohortun sigara içim kategorilerine göre sayıları her iki cinsiyet için Tablo 3'te sunulmaktadır. Tablolarda eski ve yeni kohortlara ilişkin verilerin karşılaştırılmasından, yeni kohortta sigarayı erkeklerin aynı sıklıkta (%53.4) içmesine karşılık, %20.9'u içen kadınların ise orijinal kohort kadınlarına kıyasla 1/6 oranında daha fazla içtiği anlaşılmaktadır.

TARTIŞMA

Bu çalışmada halkımızın sigara içimine ilişkin durumunun 8 yıllık takip süresince nasıl seyrettiği incelendi. Sigara içiminde elde edilen sonuçlar, daha önceki eğilimi (5) doğrular nitelikteydi. Şöyle ki, kadınlarda sigara içim alışkanlıklarının önemli ölçüde artması başlıca bulguyu oluşturdu.

Bireylerin risk değişkenlerinde zamanla ortaya çıkan farklılıklarda, yaşlanmaya bağlı değişimler için ayarlama yapılması gereği açıktır. Çapraşık bir işlem de olsa, bu uygulama şimdiye dek muhtelif takip değerlendirmelerimizde yararlı ve geçerli bir usul olarak kendini belirtmiştir.

1990 yılı taramasında 20 yaş ve üzerindeki erkeklerin %59.4'ünün, kadınların da %18.9'unun sigara içtiği ortaya çıkmıştı. Sekiz yılda gelişen net farklar uygulandığında, halen erkeklerin %57.8'inin, kadınların %21.6'sının sigara içtiği öne sürülebilir. Böyle-

ce eskiden yaklaşık 3 erkeğe karşılık bir kadın sigara tiryakisiyken, şimdi 2.5 erkeğe bir kadın tiryakidir. Tarama yılında 20 yaş ve üzerindeki nüfusun 36.2 milyon olduğu tahmin edilebilir; buna göre 10.4 milyon erkek ile 3.9 milyon kadın olmak üzere, toplam 14.3 milyon erişkinin düzenli sigara içtiği öne sürülebilir. İçen kişi sayısının yanında, içilen sigarayı yansıtan kademe hesabından tiryaki erkeklerin ortalama %4 kadar daha az içtiği, tiryaki kadınların ise yaklaşık %20 kadar daha fazla sigara tükettikleri ifade edilebilir. Nitekim, 1990 yılında sigara içen kadınlar arasında günde 10 adetten fazla tüketenler sadece %38'i oluşturduğu halde (3), son taramada 8 yıl yaşlanmalarına rağmen, bu oran %45'e yükseldi.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu gerçek, son 8 yıl içerisinde halkımızda sigara içimi bakımından kaygı duyulması gereken gelişme, daha çok kadının sigaraya tutkun olduğudur. Esasen kardiyovasküler olay ve ölüm riski erkeklerimizinkine yaklaşan ve Avrupa kadınları arasında en yüksek düzeyde olan Türk kadınlarında (6), daha vahim gelişmelere sürüklenmeden, bunun önlenmesinin çareleri aranmalıdır.

KAYNAKLAR

1. **Ad Hoc Committee on Health Research Relating to Future Intervention Options.** Investing in Health Research and Development. Geneva, World Health Organization, 1996
2. **Institute of Medicine:** Control of Cardiovascular Diseases in Developing Countries. Research, Development, and Institutional Strengthening. National Academy Press, Washington, D.C., 1998 p. 27
3. **Onat A, Şenocak M, Örnek E ve ark:** Türkiye'de Erişkinlerde Kalp Hastalığı ve Risk Faktörleri Sıklığı taraması: 5. Hipertansiyon ve sigara içimi. Türk Kardiyol Dern Arş 1991; 19:139-177
4. **Onat A, Dönmez K, Keleş İ, ve ark:** Sigara içiminde koroner ölüm riski boyutu ve Türk erkeklerinde basiret, kadınlarında olumsuz gidiş. TEKHARF Çalışması kohortunun 5 yıl izlenmesi. Türk Kardiyol Dern Arş 1996; 24:243-50
5. **Onat A, Büyükbeşe MA, Ural D, Keleş, Ural E, Sansoy V:** Sigara içimi, obezite, fizik aktivite ve diyabet Marmara bölgesi halkında nereye yöneliyor? Türk Kardiyol Dern Arş 1998; 26:72-8
6. **Onat A, Dursunoğlu D, Sansoy V:** Relatively high coronary death and event rates in Turkish women: relation to three major risk factors in five-year follow-up. Int J Cardiol 1997; 61:69-77